«БАЛА ТӘРИЕЛЕУ МЕН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ БАСТЫ ФАКТОР – АТА-АНА

Еліміздің болашағы жас ұрпақты тәрбиелеуде бірінші бесік - отбасы, ата-ана тәрбиесі болса, екінші бесік – мектеп. Сондықтан отбасындағы тәрбиені одан әрі қарай жалғастырып, өнегелі өмір тұғырынан түспеи, мәртебесін төмендетпей, мектеп еліміздің жарқын болашағы үшін еңбек етеді.

Бүгінгі қоғам алдындағы мақсат-өмірдің барлық саласында бәсекеді, шығармашылық іс-әрекетке қабілетті, еркін тұлғаны тәрбиелеу. Ол үшін бала тәрбиесімен айналысатын отбасы, мектеп, қоғам және жұртшылық болып аталған мақсатты жүзеге асыруға болады. Отбасына мектеп тарапынан білікті көмек қажет. Педагогтар мен ата-аналардың өзара әрекетінің арқасында ғана оқушы тұлғасын дамыту мәселелері табысты шешіледі. Балаларды саналы, ойлы, сергек етіп тәрбиелеу – отбасы мен қоғамдық тәрбие орындарының бірден-бір парызы, асыл мұраты. Отбасы-адамзат бесігін тербеткен ұя болса, баланың бас ұстазы - ата-ана. Отбасы тіпкім бесіп,өркемет ошағы, үлгі-өнеге бастауы. «Балапан ұядан не көрсе, ұшқанда соны ізді» демекші, бала әкеден ақыл, анадан мейір алады. Балаға өрісті өнеге, тамаша тәрбие беру алдымен ата-ананың парызы.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан-2030» Қазақстан халқына жолдауында: «Ел келешегі жас ұрпақ тәрбиесіне тікелей байланысты», - деп атап көрсетті.

Қазақстан Республикасы Конституциясында тәрбие үрдісіне тікелей байланысты негізгі құқықтар бекітілген. Мәселен, 27-бапта: «Балаларға қамқорлық жасау және оларды тәрбиелеу - ата-ананың табиғи құқығы әрі парызы»-деп жазылған.

Шыр етіп сәби дүниеге келген сәттен бастап ата-ана алдында нәзік те қиын, қыр-сыры мол үлкен қоғамдық міндет тұрады. Ол - бала тәрбиесі. Бала тәрбиесінде алғашқы ұстаз - ата-ана. Бала үшін үй ішінен, ата-анадан артық тәрбиеші жоқ. Адамгершілік, бауырмалдық, татулық, мейірімділік, қайырымдылық, әдептілік, ынабаттылық сияқты қасиеттер жанұяда балаға ата-ананың сөзімен, іс-әрекетімен және үлкендердің үлгісімен беріліп отырады. «Өкеге қарап үл өсер, шешеге қарап қыз өсер» дейді халық даналығы.

Ата-ана - бала тәрбиесіндегі басты тұлға. Сондықтан әке де, шеше де балаларының жан дүниесіне үңіліп, мінез-құлқындағы ерекшеліктерді жете білгені жөн. Балалармен әңгімелескенде олардың пікірімен де санасып отырған орынды. Өз баласымен ашық сөйлесе алмай, сырласа білмейтін ата-аналар: «Екеуміз де жұмыстамыз, кешкісін үй шаруасынан қол тимейді, баламен сөйлесуге уақыт жоқ», – дегенді айтады. Бұл дұрыс емес. Баламен сөйлесуге, тіпті, арнайы уақыт бөлудің қажеті жоқ. Әке мен шеше үл-қыздарымен үй шаруасында жүріп-ақ әңгімелесіп, ой бөлісуге неге болмасқа? Жанұядағы жанжал, үлкендердің аузына келген сөздерді айтуы, баланың көзінше басқа біреуді сөгуі, біреудің сыртынан әсек айтуы балаға теріс әсер етеді. Бала алдында әке-шеше, үй ішінің, үлкендердің әдептілік танытқаны жөн. Мысалы, арақ пен темекінің тоқып жатқан зиянын біле тұра,балалардың көзінше арақ ішпі, үсті-үстіне темекі тартқандар бар. «Көрінген таудың алыстығы жоқ» дейді, ертең-ақ үл есіп ер жетеді, қыз есіп бой жетеді. Сонда арақ пен темекінің зиянын қалай ұқтырамыз?

Бала тәрбиесінде отбасының орны ерекше. Оны қоғамдық тәрбиенің қандай саласы болса да алмастыра алмайды. Отбасының негізі баланы өмірге келтіру ғана емес, оған мәдени-әлеуметтік ортаның құндылығын қабылдату, ұрпақтың, ата-бабалардың, ұлылардың ақыл-кеңес тәжірибесін бойына сіңіру, қоршаған орта, адамзатқа, өз қоғамына пайдалы етіп тәрбиелеу. Олай болса, мектеп пен отбасы арасында ынтымақтастық болмаса, бала тәрбисіне де сызат түсетіні белгілі. Ұлы педагог В.А.Сухамлинский «Тек ата-аналармен бірге, жалпы күш-жігерді біріктіру арқасында мұғалімдер балаларға үлкен адамдық бақыт беруі мүмкін» - деген екен. Ендеше отбасы мектептен бірге тәрбиелік ортаның тұтастай негізгі ықпал ету факторларын жасайды. Ата-анамен ынтымақтасу дегеніміз - балаға үйде де, мектепте де бірдей талап қоя отырып тәрбиелеу. Кейбір отбасы «Баламды киммен, тамақпен қамтамасыз еттім. Біпім, тәрбие беру - мектептің ісі», - деп түсінеді. «Адам болатын бала өзінінен оқиды», - деушілер бар. Кейде баласын орынсыз сөгіп, сенен тұқ шықпайды, - деп сағын қаитаратын ата-аналар да болады. Мұндай теріс ұғымдар баланың келешегіне зиян келтіреді. Ал орынсыз балағаттап, баланың абройын төгу ата-ананың беделін түсіреді.

«Қатты тәртіп көрсе бала күнінде.
Өнерімен қуантады түбінде
Бала нені біпсе жастан, ұядан -
Өле-өлгенше соны таныр қиядан.
Өнер - білім берем десең басынан,
Бер оқуға балаларды жасынан.
Ата-анадан өсіп ұрпақ тараған, }
Жақсы-жаман болса, бала - сопардан», – деп, XI ғасырда Жүсіп Баласағұн айтқандай, ата-аналар балаларының жеке ерекшеліктерін жас күнінен танып, соған қарай бағыт-бағдар, тәрбие берудің маңызы ерекше. Ата-ана балаларына жақсы тәрбие беруде қоғам алдында жауапты. Сыйластық, түсіністік, үлкен жауапкершілік сезімдері бар отбасы - бақытты отбасы. Бақытты отбасында ғана ата-ана және олардың балаларының өзара қатынасы мазмұнды. берілген тәрбие сіңімді және негізді.

Ата-ана бала тәрбиесіне ерекше мән беруі қажет. Тәрбиенің негізі «ананың өдпинен» басталады емес пе?

Абай қазақ әйелінің, ананың отбасындағы орнын ерекше жырлайды. Жалпы, «Адам бойындағы барлық қасиеттер ананың ақ сүтінен жаралған» деген ғұламалық ойды тарата кепе. ол қасиеттердің міндетті түрде тәрбиеленуі қажеттігі туралы айтады. Ата-бабаларымыз бала тәрбиесіне ерекше назар аударып, «Баланы жетіге келгенше тыима, жетіден он төрткіе келгенше құлынша қина, он төрттен кейін құрдасындай сыйла» деп, бапаның ой-өрісі даму кезеңін ерекше бағалаған.

Халқымыз ұл мен қыз тәрбиесіне ерекше мән берген. «Бала тәрбиесі-бір өнер, өнер болғанда ауыр өнер, жеке бір ғылым иесі болуды тілейтін өнер», - деген екен Мағжан Жұмабаев. Ата мен ана-бала тәрбиесінің қамқоршысы, өнегесі.

Ата - асқар тау,
Ана -бауырындығы бұлақ,
Бала-жағасындағы құрақ, - деп, ата-ана, баланы, табиғаттың тамаша құбылыстарына теңеген.

Тәрбие ешқандай үзіліс дегенді білмейді. Ол тұрмыста, ойын үстінде, оқу, еңбек барысында барлық кезде жүре береді. Сондықтан «Бала тәрбиесі-баршаға ортақ» екенін ескеріп, жас ұрпақты саналы азамат етіп тәрбиелеу - ең негізгі міндетіміз. Бұл тұста үштік одақ: мектеп, отбасы және қоғамдық мекемелер жұмысындағы өзара сабақтастық *және ынтымақтастық өз үйлесімін табуы тиіс.*

Отбасылық тәрбиенің басты міндеттері.

Баланың оқуына көмек, жетекшілік ету. Бала денсаулығына қамқорлық жасау. Еңбек тәрбиесі, мамандық таңдауға көмектесу. Жеке тұлғаны әлеуметтендірудегі көмек. Адамгершілікке, имандылыққа тәрбиелеу. Ақыл-ойына және жалпы мәдени дамуына ықпал ету. Шығармашылық икемділіктері мен қызығушылығын дамыту. Өзін-өзі тәрбиелеуге, болашақтағы отбасылық өмірге дайындау. Отбасылық тәрбие ахуалын дамыту. Отбасы өмірінің тәртібі мен ынтымақтастығы. Іс-әрекеттің мазмұны әкенің, ананың, атаның, әженің, балалардың негізгі міндеттері.

Осы тұрғыдан алғанда мектеп-балалармен тәрбие жұмысын ұйымдастырудың, жеке тұлғаның дамуында және қалыптасуында әр түрлі факторларды үйлестіріп, біріктіру қажет.

Құрметті, ата-ана, ұстаздар мен тәрбиешілер! Баланы тәрбиелеу мен қалыптастырудағы басты фактор...

Баланы кешке дейін сынай берсе,ол жекөврегді үйренеді.

Егер бала өшпендіпікпен өссе, ол қатыгездікті үйренеді.

Ер балаға күле берсе,ол тұиық болып өседі.

Егер балаға сөгіс бере берсе, онда ол кінәлі сезіммен өседі. Егер бала шыдамдылықпен өссе, онда ол басқаларды қабылдауды үйренеді.

Егер баланы қолдап тұрса, онда ол өзіне сенуді үйренеді. Егер баланы мақтаса, онда ол иілікті болып өседі. Егер бала шындықта өссе, онда ол әділетті болып өседі.

Егер бала қауіпсіздікте өссе, онда ол адамдарға сенеді.

Егер баланы орынсыз әлпештеп берсе, ол өзімшіл болып өседі. Қорыта айтқанда айтқанда отбасында тәрбиесіз бала жоқ, ал қоғам өз қажеттілігімен сол тәрбиені түрлі жолға бұрып әкетіп бара жатады. Отбасы, тәрбие, қоғам бұл үш ұғым бір-бірінен бөлінбейді, бірге дамиды. «Ел болам десең, бесігінді түзе», – деп *М.О. Әуезов атамыз айтқандай, баланы дұрыс* тәрбиелеу әр ата-ананың қоғам алдындағы негізгі міндеті.

Досанова Фатима Исақызы, жоғары санатты педагог-психолог №39 гмназия Іле ауданы, Боралдай кенті

АБАЙТАНУШЫ ДӘРІСІ

«Әуезовтің «Абай» романы аса көрнекті көркем шығарма ғана емес, ол сондай-ақ үлкен бағалы ғылыми еңбек. «Абай» романына ғылымның әр саласының мамандары назар салмай өте алмайды. Қазақ халқының өткенін зерттегісі келетін ғалымдардың бірде-бірі бұл кітапты жанап өте алмайды: ғалым-филолог одан фольклордың бай материалдарына қанығумен қоса, қазақ әдеби тілінің тууы мен қалыптасуын көреді...»
Қ.Сәтпаев.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ректоры Г.М. Мұтановтың бастамасымен және Тәрбие ісі жөніндегі департаменті тарапынан қолдау тапқан «ҚазҰУ студенттері оқуға тиіс 100 шығарма!» апталығы аясында 2012 жылы сәуірдің 26 жұлдызында халықаралық қатынастар факультетінде белгілі абайтанушы, филология ғылымдарының докторы, профессор Өмірхан Әбдіманұлымен кездесу өткізілді. Іс-шарада халықаралық қатынастар факультетінің 1-3 курс студенттері мен деканның оқу, әдістемелік және тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары Қ.С.Абдыхалықов, дипломатиялық аударма кафедрасының меңгерушісі, профессор А.Ш. Байтукаева және осы кафедраның доценттері Л.М. Котиева, С.Б. Бөрібаева, Б.Р. Құлжанова, Ж.Б. Момынқұлов, аға оқытушылар Г.У. Ахметалиева, Р.Н. Тұмбаева, М.Т. Құрманқұлов қатысты. «Шығыс әлемі» ғылыми-танымдық клубының мүшелері Досымбекова Таңшоллан, Айсин Мақсат, Інқәр Таңшоллан, Исахметова Мереке, Барахан Ұлағат, Тілеумұратова Әйгерімдердің атсалысуымен осы кешке арнайы «Абай мен Мұхтар» атты презентация, кітаптар көрмесі және баннер дайындалды.

«Абай жолы» роман-эпопеясы – XX ғасырдағы қазақ және әлем әдебиетіндегі ерекше көркем құбылыс. Суреткер өзінің роман-эпопеясында қазақ халқының рухын, ұлттық болмыс-бітімін жан-жақты ашып көрсеткен. Қазақтың дана ұлы Абайдың мәңгілік тұлғасын сөз өнерінде өзгеше даралық таныммен сомдай білген. «Абай жолы– Мұхтар Әуезовтің әлемге әйгілі роман-эпопеясы. «Абай жолы» – қазақтың көркем прозасын классикалық деңгейіне көтеріп, әлем әдебиетіне көркемдік қуат әкелген үздік туынды. Кемеңгер жазушы өзінің роман-эпопеясында қазақ халқын, оның ұлттық дәстүрін барлық қырынан энциклопедиялық деңгейде жан-жақты ашып көрсетті. «XX ғасырдағы ең үздік шығармалардың бірі», – деп әйгілі француз жазушы Луи Арагон әлемдік деңгейде жоғары баға берді. Сондай-ақ бұл роман-эпопея қазақ халқын, қала берді бүкіл түркі әлемін дүние жүзіне танытқан ұлы шығарма ретінде де танылды.

Ғалым Өмірхан Әбдіманұлы студенттерге М.Әуезовтің «Абай жолы» роман-эпопеясы бойынша қызықты дәріс оқып, хакім Абай, Мұхтар, Құнанбай,Тоғжан, Ділда,Әйгерім және Абайдың ұрпақтары туралы жалпақ жұртқа белгісіз құнды мәліметтерді ортаға салды. Бұл кездесуге оқытушылар мен студенттер қауымы үлкен қызығушылық танытып, дәріскердің әрбір сөзін зейін қойып тыңдады. Іс-шара сұхбат түрінде жалғасып, профессорға көптеген сауалдар қойылды. Кездесу соңында ғалым халықаралық қатынастар факультетінің студенттерине заманауи технологияның бір де бірі кітаптың орнын баса алмайтынын, кітап–білім бұлағы, рухани байлық көркем әдебиетте екендігін ұмытпауды ескертіп, жас топқынға ізгі тілектер айтты.

І курс студенттерінен әйгілі классикалық көркем шығарма туралы және кездесуден *алған әсерлерін сұраған едік.*

Барахан Ұлағат: «Дауылды сілкіністер мен дүбірілі серпелістер уақытында өмір сүрген, қаламы қарымды жазушы М.Әуезовтің "Абай жолы"роман-эпопеясын оқымаған қазақ – қазақ емес шығар...Бір топырақтың тумасы бола тұра, Абай жайлы жазбау Мұхтарға өз алдына сын болар. Абайды басты кейіпкер қылып, көңілі дархан қазақ халқының салт-дәстүрін, мәдениетін көрсету – Мұхтардың басты мақсаты. Теңіз суының ащы не тұщы *екенін білу үшін шелектеп ішудің қажеті шамалы, қасықтап* татсаң болғаны, Мұхтардың қандай жазушы болғанын білу үшін, бір шығармасын ғана оқу жеткілікті».

Исахметова Мереке: «Өз басым Абай атамыздың ғұмырын толығымен қамтыған М.Әуезовтің ғажайып «Абай жолы» роман-эпопеясын оқып шықтым. Ешбір шығарманы мұндай қызығушылықпен оқыған емеспін. «Абай жолынан» алған әсерім өте ерекше. Қазақтың салт-дәстүрі, әдет-ғұрпы, сол кездегі адамдардың басынан өткен оқиғалардың барлығын өз басымнан өткендей ерекше сезімде болдым».

Досымбекова Таңшоллан: «Біз белгілі абайтанушы,профессор,филология ғылымдарының докторы Өмірхан Әбдіманұлымен болған М.Әуезовтің «Абай жолы» роман-эпопеясы туралы дәрісінің біз үшін орны ерекше...

Бұл кездесуде абайтанушы Ө.Әбдіманұлы «Абай жолы» туралы дәріс оқыды. Абай – эпопеяның жаны мен жүрегі. Абай бейнесі Әуезов қиялында, оның қалам ұстаған күнінен бастап өрбіген. Бұл шығарма оқырманға талай терең толғаныстар тудырады...».

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Халықаралық қатынастар факультеті
Дипломатиялық аударма кафедрасының доценті, филология ғылымдарының кандидаты Бөрібаева Сафура Болатқызы